

گزارشی از هفتمین جشنواره «چشم‌پزشکی و علوم بینایی شمس»

بیمارستان فارابی ویونددقرنیهدر ایران ۸۰ساله شد

بنفشه پورناحی

پیشگیری از نابینایی اعطا می‌شود. مراقبت از محرومان و اقلیت‌های ملیتی و نژادی نیازمند، فراتر از سطح معمول یا به صورت داوطلبانه، خدمت در مناطق روستایی و پرخطر در کشور یا منطقه و ناحیه‌ای محروم در یک شهر و حاشیه آن و عشایر، بدون دریافت حق‌الزحمه یا ازخودگذشتگی در یک دوره زمانی معنی‌دار و مستمر و با بازتاب قابل‌توجه اجتماعی و ماندگاری، نمونه‌هایی از رفتارهای متعالی هستند.» در هفتمین جشنواره چشم‌پزشکی و علوم بینایی شمس، این نشان به دکتر «رکنز» از وین اتریش تعلق گرفت. وی از جمله کسانی بود که بیش از ۶۰سال قبل با پروفسور «محمدقلی شمس» در زمینه ریشه‌کنی تراخم در ایران همکاری داشت. نشان خدادوست به دلیل در قیدحیات‌نبودن این چشم‌پزشک اتریشی، به فرزندخوانده وی اعطا شد.

نشان سجادی (آموزگار برتر)

دکتر «سیدحمید سجادی» از بنیانگذاران موج دوم چشم‌پزشکی نوین در تاریخ معاصر ایران است. وی پس از بازگشت به کشور در سال‌های نخست پس از انقلاب اسلامی، تأسیس و توسعه چشمگیر مرکز چشم‌پزشکی را در بیمارستان لبافی‌نژاد عهده‌دار شد. او دودوره فوق‌تخصصی قرینه و شبکیه را برای نخستین‌بار در کشور، در این مرکز پایه‌گذاری کرد که این امر موجب جهش در کیفیت خدمات چشم‌پزشکی کشور شد. دکتر «مرتضی مواسات» دبیر این جشنواره در این مورد می‌گوید: «جشنواره چشم‌پزشکی و علوم بینایی شمس افتخار آموزگار برتر را به نام این چشم‌پزشک پیشرو، نشان سجادی نامگذاری کرده است که این نشان امسال به دکتر محمد اریش از دانشگاه علومپزشکی زاهدان، به عنوان آموزگار برتر تعلق گرفت.» در مورد ویژگی‌های فردی که نشان آموزگار برتر را دریافت می‌کند، ذکر شده این فرد باید از استادان نامدار چشم‌پزشکی و علوم بینایی باشد که در تعلیم و تربیت شاگردان و هم‌تایان و توانمندسازی پزشکان مداومت داشته، برای توسعه و بالندگی دانش چشم‌پزشکی و علوم بینایی و حفظ و ارتقای موازین، منزلت و میراث حرفه‌ای، ابتکار عمل داشته، شواهد ازخودگذشتگی را بنوان در منش او یافت. در زمینه بی‌رغبتی به مال‌اندوزی، شهرت داشته باشد، نوآوری در روش‌های آموزشی، تأسیس بخش و دوره آموزشی، صاحب سبک‌بودن، الگوسازی، اهلیت حرفه‌ای و به‌روزبودن دانش، نمونه‌هایی از رفتارهای متعالی و شاخص هستند.

نشان پیمان (دانشمند برتر)

دکتر «غلامعلی پیمان»، از مشاهیر چشم‌پزشکی جهان است که عمل

چشم‌پزشکی و علوم بینایی شمس»

جراحی لیزیک را ابداع کرده است. وی که ۱۱۴۹اختراع و ابداع ثبت‌شده در ایالات‌متحده‌آمریکا را در کارنامه خود دارد، در سال۲۰۱۳ بالاترین افتخار فناوری این کشور را با عنوان «مدال ملی فناوری و نوآوری» دریافت کرد. سابقه درخشان در آموزش، تالیف مقالات علمی، تربیت فوق‌تخصص‌های چشم‌پزشکی و... سبب شده تا جشنواره چشم‌پزشکی و علوم بینایی شمس، افتخار دانشمند برتر را به نام ایشان «نشان پیمان» نامگذاری کند. دکتر «مواسات» در مورد این نشان می‌گوید: «نشان پیمان امسال به واسطه تولید علم و نوآوری به دکتر حمید احمدیه، فوق‌تخصص بیماری‌های شبکیه از بیمارستان لبافی‌نژاد تهران اعطا شد.» وی می‌افزاید: «این ارزیابی که با شاخص‌های علم‌سنجی صورت گرفته است، همه‌ساله به دانشمندی در حوزه چشم‌پزشکی و علوم بینایی اعطا می‌شود که در حوزه تولید علم یا نوآوری ممتاز باشد.» لازم به ذکر است از ملاک‌های انتخاب دکتر «احمدیه» انتشار ۹۷مقاله در مجلات انگلیسی‌زبان و رتبه ۱۹ایشان در «H-INDEX» است. (شاخصی عددی است که می‌کوشد بهره‌وری و تاثیرگذاری علمی دانشمندان را به‌صورت کمی نمایش دهد. این شاخص با در نظرگرفتن تعداد مقالات پراستناد افراد و تعداد دفعات استنادشدن آن مقالات توسط دیگران، محاسبه می‌شود. از این شاخص می‌توان برای تاثیرگذاری علمی گروهی از دانشمندان نیز بهره برد.)

نشان خدمت ومسوولیت‌پذیری حرفه‌ای واجتماعی

در این جشنواره نشان فوق به دلیل مسوولیت‌پذیری حرفه‌ای و اجتماعی، به دکتر «علی صادقی‌طاری» فوق‌تخصص اربیت از دانشگاه تهران و بیمارستان فارابی اعطا شد. به گفته دکتر «محمدی»، دبیرکلی مجامع علمی و حرفه‌ای، نمایندگی چشم‌پزشکی در جامعه عمومی پزشکان و کمسیون‌های صنفی، دبیری همایش‌های علمی، مسوولیت‌های اجتماعی، رهبری و هدایت نهاده‌ها و کارآفرینی از ویژگی‌های دریافت این نشان است.

سایر بخش‌ها

در این جشنواره همچنین جایزه چشم‌پزشک پارسی به چشم‌پزشکی اعطا می‌شود که سفیر و نماینده شایسته‌ای از ایران از طریق عضویت به‌روز در مجامع علمی و حرفه‌ای بین‌المللی باشد، به دکتر «محسن بهمنی‌کشکولی»، فوق‌تخصص جراحی پلاستیک و ترمیمی چشم از دانشگاه علوم پزشکی ایران و نشان بانوی چشم‌پزشکی به دکتر «فیروزه رحیمی» اعطا شد. در ادامه و در بخش رقابتی دکتر «علی غریبی‌لورون» به‌دلیل ساخت کلاه‌ای با نام «سپر تمرکز» موفق به دریافت جایزه اختراع برتر و دکتر «مسعود اقصایی‌راد» به کسب عنوان دانشور جوان نایل شد. همچنین جایزه مقاله برتر انگلیسی به دکتر «مهران زارعی‌قناتی»، جایزه برتر کتاب تالیفی برتر به دکتر «یداله اسلامی» بابت تالیف اطلس میدان بینایی و جایزه پایان‌نامه برتر به دکتر «مجتبی ابریشمی» اعطا شد. دکتر «غریبی» در مورد اختراع خود می‌گوید: «سپر تمرکز یک‌کلاه برای افرادی است که می‌خواهند در محیط‌های شلوغ مانند کتابخانه‌ها، اتاق جراحی یا تالار بورس تمرکز داشته باشند. این کلاه چندمکانیسم دارد که با محدودیت صدا، میدان بینایی و سیستم عصبی به فرد کمک می‌کند حتی در محیط‌های شلوغ و پرصدا بتواند با تمرکز به فعالیت بپردازد.» به گفته این مخترع جوان: «سپر تمرکز هم‌اینک در داخل کشور به ثبت رسیده و مراحل ثبت مقدماتی آن در آمریکا در حال انجام است.»

خودشان می‌گفتند، آتجا شهر کورهاست. چندنفری را معاینه کردم. دیدم واقعا همگی کور هستند. بااین‌حال پارچه‌ای را جلو صورتشان انداخته بودند تا نور آذینشان نکند. درواقع آن پارچه برای نور نبود. آنها می‌خواستند بگویند نمی‌خواهیم، شما را ببینیم. شما هستید، اما ما را نجات نمی‌دهید. خیلی متأثر شدم. شهرهای دیگر را هم دیدم. همه به همین ترتیب کور بودند. به تهران آدمم و قسم خوردم و گفتم من می‌مانم تا این افراد را نجات دهم.» پروفسور «شمس» به‌منظور مبارزه با بیماری تراخم در این مناطق از مجامع جهانی چشم‌پزشکی تقاضای تعدادی چشم‌پزشک همکار کرد. سپس به‌همراه چشم‌پزشکان ایرانی و اتریشی به‌ویژه دکتر «رکنر» به درمان این بیماران پرداخت که درنهایت با تلاش این تیم پزشکی، بیماری تراخم در مناطق جنوب ایران تقریباً ریشه‌کن شد. این پروفسور فقید در راه «پزشکی اجتماعی» کاه‌های موتری برداشت و همواره الگویی تحسین‌برانگیز از نوع‌دوستی به‌شمار می‌رفت. با اینکه پروفسور «محمدقلی شمس» در عرصه بین‌المللی چهره‌ای کاملاً شناخته‌شده است، هنوز بسیاری در داخل کشور با خدمات وی آشنایی زیادی ندارند. در هفتمین جشنواره چشم‌پزشکی و علوم بینایی شمس که در روز هفتم‌اسفندماه امسال برگزار شد، بالاترین جایزه این جشنواره «طیب دیدگان» بود که به پاس خدمات ارزشمند پروفسور «محمدقلی شمس» از تمبر و نماد «طیب دیدگان» که یادآور خدمات ارزشمند این دانشمند ایرانی در درمان بیماران به‌ویژه ریشه‌کنی تراخم است، طی مراسمی با حضور وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی رونمایی شد.

چشم سوم

علیرضا نادری»

دانش در زمینه‌های مختلف علوم از جمله پزشکی با سرعت زیادی در حال پیشرفت است. چشم‌پزشکی نیز در سال‌های اخیر هم در زمینه تکنولوژی و هم روش‌های درمانی و تکنیک‌های جراحی پیشرفت‌های چشمگیری داشته است. به‌گونه‌ای‌که هم کیفیت اعمال جراحی بهبود قابل‌توجهی یافته و هم با کمک تکنولوژی‌های جدید درمان بسیاری از بیماری‌های لاعلاج و صعب‌العلاج، آسان و معمول شده است. جای بسی افتخار است که بتوانیم بگوییم که علم چشم‌پزشکی در ایران نیز پایه‌یای سایرکشورهای جهان پیشرفت کرده است؛ به‌طوری‌که کلیه اعمال و تکنیک‌های جراحی با همان کیفیت کشورهای پیشرفته در ایران نیز انجام می‌شود. یکی از جراحی‌های انجام‌شده، پیوند قرینه است. گفتنی است اولین پیوند قرینه در ایران، در سال ۱۳۱۳ م‌جری شمس‌ی توسط شادروان پروفوسر «محمدقلی شمس» در بیمارستان فارابی تهران انجام شد. به‌تدریج هرسال بر آمار این عمل افزوده شد و هم‌اکنون سالانه حدود شش‌هزار مورد پیوند در ایران انجام می‌گیرد. علاوه‌بر پیشرفت کمی در پیوند قرینه، پیشرفت کیفی قابل‌توجهی نیز در این عمل مشاهده می‌شود، به‌طوری‌که انواع تکنیک‌های پیوند لایه‌ای ابداع‌شده که نه‌تنها باعث نتایج بهترشده، بلکه احتمال رد پیوند نیز کمتر شده است. نابینایی ناشی از بیماری قرینه، یکی از مشکلات عمده سلامت عمومی در کشورهای در حال توسعه و در سطح بهداشتی پایین است. پیوند نفوذی قرینه، همچنان روش انتخابی در درمان بیماران مبتلا به نابینایی ناشی از بیماری‌های قرینه است. اکثر پیوندهای نفوذی قرینه با اهداف اپتیک‌ی انجام می‌شوند تا دید ضعیف ناشی از کدورت قرینه بهبود یابد. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد شیوع علل منجرشونده به پیوند نفوذی قرینه در کشورهای در حال توسعه با کشورهای پیشرفته متفاوت است به طوری که در کشورهای پیشرفته، «کراتوپاتی تاولی سودوفاکی»، نارسایی پیوند یا قوز قرینه از جمله علل اصلی پیوند نفوذی قرینه محسوب می‌شوند. تحقیقات انجام‌شده نشان می‌دهد قوز قرینه، شایع‌ترین علت پیوند در ایران است.

پیوند قرینه چیست؟

قرینه به لایه شفاف جلوی چشم گفته می‌شود که درست جلوی قسمت رنگی چشم (عنبیه) قرار دارد. درواقع زنگ چشم وابسته به عنبیه است که از فردی به فرد دیگر متفاوت است، در حالی‌که قرینه کاملاً شفاف است. قرینه هم به نور اجازه ورود به چشم را می‌دهد و هم نور را طوری تغییر مسیر می‌دهد که تحقیقات گسترده در زمینه تراخم چشم و نزدیک روی پرده شبکیه متمرکز شوند. پیوند قرینه عملی است که طی آن قرینه‌ای که دچار کدورت شده، با قرینه شفاف تعویض می‌شود. این عمل «کراتوپلاستی» نیز نامیده می‌شود.

علل پیوند قرینه

ضربه (شامل سوختگی‌های شیمیایی) یکی از شایع‌ترین علل کدورت قرینه است. سایر علل آن عبارتند از اسکار (محل جوش‌خوردن زخم) ناشی از عفونت موضعی (از قبیل ویروس تبخال)، تورم قرینه و عملکرد ضعیف سلول‌های آن (دیستروفی‌های قرینه) و تخریب و انهدام سلول‌های قرینه‌توام با اختلال شکل آن (کراتوکنوس) یا قوز قرینه بارزترین فرم آن است. علامات اصلی کدورت قرینه، کاهش تدریجی بینایی است که پیوند قرینه می‌تواند به بهبود بینایی کمک کند.

« جراح و متخصص چشم فوق تخصص قرینه

روزگار کهن

بازخوانی تاریخچه پیوند قرینه در ایران وجهان ۸۰سالگی اولین پیوندعضودر کشور

نگار کریمان

قرینه لایه نازک و شفاف‌ی است که در بخش جلویی کره چشم قرار دارد و زلالیه، عنبیه و مردمک را می‌پوشاند. در مواردی قرینه به دلایلی از قبیل ابتلا به قوز قرینه پیشرفته، افزایش سن و ابتلا به بیماری‌های ارثی، سلول‌های شفاف‌ساز خود را از دست می‌دهد که این امر سبب تاری و اختلال دید افراد می‌شود. هرچند در گذشته درمانی برای مبتلایان به این بیماری وجود نداشت اما امروزه به کمک پیوند قرینه، می‌توان بینایی را برای چشمان این بیماران به ارمغان آورد. اگرچه اولین پیوند قرینه انسانی موفق در جهان در سال۱۹۰۵انجام شد، اما فکر انجام پیوند قرینه از سال‌های قبل از آن وجود داشت. اولین ایده پیوند قرینه مربوط به سال۱۷۸۹در زمینه استفاده از شیشه به‌جای قرینه انسانی بود که عملی نشد. اوایل قرن۱۹تلاش‌هایی برای استفاده از قرینه‌گونه‌های مختلف مثل خوک در انسان صورت گرفت که موفقیت چندانی در این زمینه به‌دست نیامد. در سال۱۸۷۷، «فون هیل» اولین ترفاین مدور مکانیکی را استفاده کرد که هنوز هم اساس برش در پیوند قرینه مدرن است. در این میان کشف اتر و کلروفرم در سال‌های ۱۸۲۶ و ۱۸۴۷، انتشار نظریه «لیستر» مبنی بر شرایط استریل برای جراحی موفق در سال۱۸۷۶ و نیز کشف کوکائین موضعی توسط «کوهرل» در سال ۱۸۸۴، باعث موفقیت رزوافرون در زمینه پیوند قرینه شد. اوایل دهه ۱۹۰۰ جراحی موفقیت‌آمیز «زریم» روی بیماری به‌نام «الیوس گالگار» انجام شد. اما تا دودهه پیشرفت چندانی در این زمینه رخ ن‌داد تا اینکه در سال‌های ۱۹۳۰–۱۹۲۰ «الشینگ» اساس پیوند قرینه نوین را پایه‌گذاری کرد. در سال۱۳۱۳ اولین پیوند قرینه در ایران توسط پروفوسر «محمدقلی شمس» در بیمارستان فارابی تهران انجام شد که از آن تاریخ تاکنون این رشته پیشرفت‌های زیادی کرده است. پیوند قرینه با ۸۰سال قدمت، اولین پیوند عضو در کشور به‌شمار می‌رود. دومین پیوند عضو در کشور، پیوند کلیه بود که در سال۱۳۴۷انجام شد. تلاش‌های پروفوسر «شمس» مدتی هم توسط دکتر «پیروز» دنبال شد. سپس در سال‌های۱۳۴۶–۱۳۵۶ این عمل به‌صورت مدرن آن توسط دکتر «خدادوست» در شیراز انجام شد که با رفتن وی از ایران، این کار متوقف شد تا اینکه در سال۱۳۶۱ مجدداً عمل پیوند قرینه توسط دکتر «سجادی» در تهران شروع شد. هم‌اکنون با حضور دانش‌آموختگان جدید، این عمل در اکثر مراکز دانشگاهی و خصوصی انجام می‌شود، به‌گونه‌ای‌که از سال۱۳۶۵ به‌طور رسمی اعزام بیماران نیازمند به پیوند قرینه به خارج از کشور متوقف شده است. به‌گفته دکتر «محمود جباروند»، رییس طب علمی چشم‌پزشکی کشور (بیمارستان فارابی)، خوشبختانه طی سال‌های اخیر، اعمال جراحی پیوند قرینه به‌لحاظ تکنولوژی و کیفیت رشد چشمگیری داشت تا آنکه به‌جای که پس از پیوند قرینه، بیش از ۸۰درصد بیماران دید طبیعی به‌دستی می‌آوردند. بنابر گفته دکتر «جباروند»، سالانه شش تا هفت‌هزار عمل پیوند قرینه در کشور انجام می‌شود که ۱۵درصد این میزان در بیمارستان فارابی تهران انجام می‌شود.

تالار مشاهیر

بازخوانی زندگینامه اولین جراح پیوند قرینه ایران

بیمارستان فارابی هنوز اورا به‌خاطر دارد

امیر کریمان

پروفوسر «محمدقلی شمس» فرزند «لسان‌الحکما»، نخستین چشم‌پزشک ایرانی در سال۱۲۸۳خورشیدی، در تهران به دنیا آمد. تحصیلاتش را در مدرسه سنت‌لویی تهران به پایان رساند. سپس در لیون فرانسه در رشته چشم‌پزشکی ادامه تحصیل داد. او تنها دانشجوی غیرفرانسوی‌ای بود که موفق به کسب سمت پروفوسری چشم‌پزشکی در این کشور شد. وی پس از پایان تحصیلاتش، تحقیقات خود را در پاریس ادامه داد و پس از آن با کوله‌باری از تجربیات چندساله، برای اولین‌بار پس از سال‌ها به سرزمین زادگاهش قدم گذاشت. چندی بعد وزیر بهداشت وقت از او دعوت به همکاری می‌کند که همین امر زمینه‌ای برای پایه‌گذاری رشته چشم‌پزشکی در ایران می‌شود. پروفوسر «محمدقلی شمس» با سمت اسادی در دارالفنون، تدریس پزشکی را آغاز می‌کند و سپس در سال۱۳۰۹، در دانشگاه تهران به تدریس مشغول می‌شود. هم‌زمان گروهی از مهندسان سوئدی نیز ساخت بیمارستان فارابی را، به‌عنوان نخستین‌مرکز درمان بیماری‌های چشم در کشور، آغاز می‌کنند و بعدها پروفوسر «شمس» در همین بیمارستان به درمان بیماران پرداخته و تجربیات چندین ساله‌اش را دراختیار بیماران و دانشجویانش قرار می‌دهد. به‌این‌ترتیب مسوولیت گروه چشم‌پزشکی بیمارستان فارابی از بدو تأسیس تا آخرین سال‌های زندگی پروفوسر «شمس» برعهده این دانشمند ایرانی گذاشته می‌شود. از فعالیت‌های وی می‌توان به تحقیقات گسترده در زمینه تراخم چشم که در آن زمان از ایران، از نجات نمی‌گرفت و به‌شمار می‌رفت و همین علاوه‌بر این در سال۱۳۱۳، نخستین‌عمل جراحی پیوند قرینه توسط این محقق بزرگ انجام شد. وی انجمن چشم‌پزشکی ایران را نیز پایه‌گذاری کرد. مجله چشم‌پزشکی ایران هم زیر نظر وی منتشر شد که تاکنون نیز به چاپ خود ادامه می‌دهد. این دانشمند ایرانی در هنگام مرگ، قدیمی‌ترین انجمن انجمن چشم‌پزشکی فرانسه به‌شمار می‌رفت و بارها به ریاست انجمن‌های چشم‌پزشکی مختلف در جهان بیماران، آموزش چشم‌پزشک جوان و علاقه‌مند را مشغول فعالیت علمی و درمانی در این زمینه می‌بینم، احساس می‌کنم، بهترین عمر و زندگی را داشته‌ام.» عشق به سرزمین مادری، علاقه به آموختن و امید به آینده‌ای روشن، کلید موفقیت این پروفوسور ایرانی بود. پروفوسر «هرمز شمس» پسر پروفوسر «شمس»، پزشکار، جدیت و نظم را اصلی‌ترین علل ترقی پدر خود می‌داند و می‌گوید: «پروفوسر همیشه درمان بیماران، آموزش به دانشجویان و اعتلای علم چشم‌پزشکی را مقدم به زندگی و حتی خانواده خود می‌دانست. او هیچ‌گاه ناامید نمی‌شد تا رسیدن به موفقیت دست از تلاش برنداشد.» سراجان پروفوسر «محمدقلی شمس» پس از ۶۵سال پژوهش و خدمت به مردم، در بیست‌وسوم شهریورماه سال۱۳۷۵ در ۹۲سالگی چشم از جهان فروبست.